

**planka.nu i kulturhuset.se –
en studie kring tolkningar av
legitimitetsbegreppet i den svenska demokratin**

**Arvid Hedeberg
B-uppsats i statsvetenskap
Stockholms universitet
Vårterminen 2004
Examinator Pasquale Cricenti**

Innehållsförteckning

Del I – Presentation av studie och tillvägagångssätt

Inledning	3
Teoretisk utgångspunkt	5
Frågeställning och avgränsning	6
Tidigare forskning	7
Metod	7
Definitioner av uppsatsens bärande termer	8
Tes	9

Del II – Analys

Vad är lagligt? Vad är olagligt?	10
Inför seminariet	11
Stockholms uthålliga demokrati?	12
Seminariet	13
Tiden efter seminariet	13

Del III – Slutdiskussion – och nu då?	16
--	-----------

Del I – Presentation av studie och tillvägagångssätt

Inledning

”Kollektivtrafiken i dag bygger på en form av solidariskt betalningssystem. Nu vill vi veta om det är rimligt att man uppmanar till fuskåkande.” – Maria Adolfsson, presschef på SL.¹

Demokrati kan avses vara när en avgränsad befolkning beslutar om sina gemensamma angelägenheter. I definitionen ligger en av kärnpunkterna i att folket ska ha rätt till yttrandefrihet, att det ska finnas möjlighet till politisk debatt och diskussion i samhället och att debatten ska vara öppen för alla. Mötesfrihet och organisationsfrihet är viktigt för att alla samhällets olika intressen och grupperingar ska kunna komma till tals. När samhällen ska reformeras i demokratiska syften så blir detta ofta en första reform att genomföra; se på *glasnost* i forna Sovjetunionen eller hur man idag i Irak försöker anordna ett fritt och öppet parlamentsval. Att begreppet yttrandefrihet i demokratiprocessen har många ansikten blir tydligt när man ser på dessa två exempel.

Men även det som vi idag uppfattar som demokratiska samhällen tycks ha begränsningar vad gäller öppenhet och yttrandefrihet. Ett exempel idag i Sverige är huruvida inslag som betraktas som odemokratiska eller som använder okonventionella metoder ska få vara en del av den offentliga debatten dvs. ska de få plats i det offentliga rummet eller ska de ta sig plats och på det sättet utmana systemets gränser? Grupper som på något sätt med sina åsikter vållar samhället oro genom diverse olika tillvägagångssätt framhäver t.ex. att enbart en viss grupp av människor bör få ta del av det demokratiska samhället. Detta strider mot den demokratiska regeln att alla inom folket bör få vara del av demokratin och ibland förbjuds även dessa odemokratiska grupper att uttala sin ståndpunkt, t.ex. genom att hänvisa till lagen *hets mot folkgrupp*. Demokratin har således sina begränsningar.

En alltid lika kontroversiell fråga är då var vi ska dra gränsen för att försvara en demokrati? Kan man ens tala om demokrati när inte alla får ta del av den? Är demokratibegreppet dynamiskt – eller en gång för alla givet?

Den 6 mars 2004 hölls ett seminarium i Kulturhuset i Stockholm. Seminariet var öppet för allmänheten och arrangerades av Lava (Kulturhusets enhet för ung kultur) i samarbete med

¹ Palmgren (2004:Del 1:10)

föreningen planka.nu, även om så inte alltid har framgått i den offentliga debatten vilket senare kommer att tydliggöras. Diskussionen skulle handla om Stockholms kollektivtrafik och planka.nu – en organisation som under de senaste åren blivit omdiskuterad för sina politiska mål och metoder. Seminariet hann inte ens äga rum förrän diskussionen var i full gång – inte enbart planka.nu och deras sätt att bedriva politik (det har diskuterats under lång tid) utan denna diskussion fokuserade på om det var korrekt av Stockholm Stad att upplåta lokaler till planka.nu som vid seminariet skulle få tid att presentera sin verksamhet.

Organisationen planka.nu bildades i Stockholm 2001 som en reaktion mot att kostnaden av månadskortet inom kollektivtrafiken då skulle höjas till 500 kr. En krets syndikalister tog initiativet och planka.nu drivs även idag ideellt som en del av Syndikalistiska ungdomsförbundet (SUF) i Stockholm. Nu finns även motsvarigheter i Göteborg och i Helsingfors.²

Planka.nu grundades strax efter det att man i SUF Stockholm hade arrangerat en s.k. plankakassa (p-kassa).³ Kassan fungerar som en försäkring för att betala de höga böterna som uppkommer när man inte betalat avgift. Man betalar för närvarande 100 kronor i månaden till p-kassan. När man blir ertappad i kollektivtrafiken med att inte betalat avgift får man böter (i vissa fall) som senare p-kassan betalar åt en.

När hemsidan planka.nu skapades blev p-kassan del av en större verksamhet. Verksamheten som i daglig mun benämns planka.nu hade man som främsta mål att kollektivtrafiken ska vara en rättighet som inte ska avgiftsbeläggas. Kollektivtrafiken ska vara gratis och finansieras med skattemedel. Idag finansieras den delvis med skattemedel och delvis med resenärernas avgiftspengar.

Den radikala tidskriften ETC gjorde hösten 2003 en beräkning (som ligger som länk på planka.nu).⁴ Där visar man på olika sätt att finansiera kollektivtrafiken i Stockholm. ETC menar att det inte är kollektivtrafikanterna som ska straffas efter det att den tidigare borgerliga majoriteten i Stockholms Landstinget skapat stora underskott i budgeten.⁵ Med de olika beräkningarna försöker ETC visa på att antingen låter man hela kollektivtrafiken vara

² planka.nu (2004) / avdelningen om planka.nu

³ Morris (2003:16ff)

⁴ Ehrenberg, Ljunggren (2003: http://www.etc.se/radikala/templates/template_117.asp?number=39775)

⁵ Ibid.

skattefinansierad eller om man så bara finansierar de senaste höjningarna av SL-kortet med skatter så skulle detta minska klyftorna i samhället. De som skulle tjäna på dessa lösningar av Landstingets budget är enligt ETC, de som reser kollektivt och/eller de som tjänar under ca 40 000kr/månaden. Hela uträkningsmallen visar artikelförfattarna på att valet borde vara enkelt för S, V och MP som för närvarande sitter med majoriteten i Stockholms Landsting.

P-kassan är organisationens stora flaggskepp men man använder även andra tillvägagångssätt för att synas i samhällsdebatten. T.ex. har man ett samarbete med organisationen Ingen Människa är Illegal och via den finansierar man kollektivtrafikresor för personer utan uppehållstillstånd. Detta för att inte personer utan uppehållstillstånd ska åka fast vid biljettkontroll och därmed även riskeras tas omhand av polisen.

Vidare så arrangerar planka.nu massplankning för att symboliskt visa sitt missnöje mot avgifter i kollektivtrafiken. Inne på hemsidan kan man få tips hur man plankar på enklaste sätt, hur man ska uppträda vid biljettkontroll samt hur man kan hjälpa planka.nu och andra plankare även om man inte deltar i p-kassan.

Ledande politiker och tjänstemän i Stockholm uttalade sig angående seminariet, såväl ansvariga som kritiska. I media beskrevs och analyserades om staden agerat korrekt genom att upplåta lokaler till planka.nu – och liknande organisationer. Var skulle gränsen gå för demokratins svängrum? Kan det i detta fall vara att arbeta inom det demokratiska regelverket trots att man ger uppmaningar, information och uppmuntran till aktiviteter som betraktas som olagliga? Eller faller detta utanför gränserna?

Teoretisk utgångspunkt

För att analysera mötet ur ett teoretiskt perspektiv utgår denna studie från Jürgen Habermas demokratiteorier. Habermas är känd som s.k. diskursdemokrat och är en ständig pådrivare för dialog och diskussion i samhället. Hans tankar och ståndpunkter är intressanta eftersom dialogen mellan olika politiska ställningstaganden är vad seminariet i Kulturhuset i själva verket handlade om.

Habermas diskursiva demokrati ser öppen och fri diskussion och dialog i samhället som en fungerande demokrati. Demokratin fungerar i ett samtal fritt från maktutövning där parterna möter varandra med olika argument, perspektiv och teorier och därur kommer att söka sig fram till ett gemensamt samförstånd och beslut. Det handlar inte om att göra kompromisser eller eftergivanden utan snarare att de olika samtalsparterna leder varandra fram till det bästa

alternativet i samförstånd. Det är enbart genom den fria dialogen som man beslutar i en rationell konsensus, menar Habermas.⁶

Hans diskursiva teori är alltså öppen för diverse okonventionella inslag i det politiska livet. Den inställning som Habermas har till legalitet och legitimitet blir aktuell i diskussionen. Det innebär att hans teori hellre vill se rättsstaten inneha legitimitet snarare än legalitet. Detta medför att folket inte ska lyda lagar av rädsla för straff utan av egen fri vilja och rättstatens förordning måste därför kunna legitimeras.⁷ ”Att bara hänvisa till den rättsliga beslutsprocessen förklarar inte normernas giltighet. Författningen måste kunna rättfärdigas ur principer vars giltighet inte får vara beroende av om den positiva rätten överensstämmer med den eller inte.”⁸

Habermas önskan om att ett fritt och öppet debattklimat ska leda folket fram till beslut kan tyckas vara en demokratisk utopi och svår att applicera på verkliga förhållanden idag. Det offentliga rummet är ingen idealarena för diskussion på Habermas vis eftersom det inte råder neutralitet.⁹ Jörgen Hermansson menar att det idag i Sverige inte existerar det debattklimatet som Habermas eftersträvar och det blir allt svårare att uppnå pga. den individualisering och internationalisering som försvårar den demokratiska processen.¹⁰

Habermas diskursdemokrati baserad på ett samtal mellan fria jämlikar vilka i sitt samtal ej utövar makt kan tyckas naiv.¹¹ Men gränsen för det öppna samtalet enligt Habermas går där maktutövning sker inom samtalet. På vilken sida ligger plankanu i så fall?

Frågeställning och avgränsning

Jag ska undersöka om man kan applicera Habermas teori om den diskursiva demokratin så att man finner legitimitet i fallet kring huruvida det var korrekt av Stockholm Stad att bjuda in plankanu till diskussionen i Kulturhuset.

Analysen inleds med en analys kring vad som är lagligt och olagligt inom det plankanu uppmanar befolkningen att handla efter. Därefter diskuteras vad som skedde inför, under och efter seminariet eftersom vissa ställningstaganden och åsikter kan ha förändrats under tidens gång. Tyngdpunkten i min frågeställning ligger på om det var legitimt att upplåta kommunala, skattefinansierade lokaler till en rörelse som plankanu. I uppsatsens sista del kommer jag att diskutera framtiden och vad som ska ske nu beträffande vilka som kan tänkas tillåtas

⁶ Buckler (2002:185)

⁷ Habermas (1986:5)

⁸ Ibid.

⁹ Hermansson (2003:123)

¹⁰ Ibid.

¹¹ Hermansson (2003:116f)

Stockholms Stads lokaler. Var ska gränsen gå för demokratin när det gäller yttrandefrihet ”i kommunal regi”?

En viktig avgränsning är att studien inte får bli en uppsats om en ”rättvisetanke”. Det är inte planka.nu, dess mål och medel som ska utvärderas – inte heller om deras resonemang i detta avseende är relevant för demokratin goda utveckling. Det är en diskussion som hör hemma i någon annan uppsats, även om Habermas nog skulle kunna ha intressanta aspekter även i den. När studien granskar vad som är legalt och illegalt så är informationen tämligen begränsad till det planka.nu själva uppger. En begränsning har således skett i att jag inte sökt i lagtexter direkt utan förlitar mig till det som planka.nu skriver, vilket i stor del består av citat från diverse lagtexter.

Tidigare forskning

Seminariet i Kulturhuset och den efterföljande diskussionen är så pass ny så att ingen tidigare forskning utförts kring just detta fall. Men till min hjälp har jag tagit Statens Offentliga Utredning *En uthållig demokrati! – Politik för folkstyrelse på 2000-talet*. Den togs fram som ett avstamp i det nya seklet av regeringen och där anges riktlinjer och mål för den representativa demokratin att sträva efter för demokratin välmående. I regeringens direktiv anges hur demokratin ska uppehållas och utvecklas och utifrån dessa demokrativärderingar finner jag min definition av demokrati. Det kommer att framgå i senare avsnitt hur man från regeringens och den representativa demokratin sida menar att demokratiska processen ska hanteras.

Metod

Denna uppsats är en studie kring ett seminarium som upprört känslor under våren i Stockholm. Studien försöker lyfta fram flera olika perspektiv för att granska argument, debattklimat och även vad som är själva brännpunkten i argumentationen från de olika synvinklarna.

I inledningen presenterades organisationen planka.nu därför att bakgrunden till organisationen samt dess åsikter är viktiga i sammanhanget. Analysen inleds med en redogörelse angående vad organisationen är kritiserad för – dess metoder som är ifrågasatta huruvida de är lagliga eller inte. Det är inte helt klart vad som är lagligt eller straffbart och även min tolkning kan ifrågasättas och diskuteras vidare.

Jag kommer i min studie använda mig av flera typer av källor, de flesta av dem kvalitativa. Av skriftliga källor så är Habermas diskursiva demokrati den som utgör den teoretiska grunden. Demokratiutredningen har utvärderat öppenheten i det demokratiska Sverige i demokratiutredningen. Där finner jag vad regeringen givit för direktiv att agera efter angående öppenheten i diskussionsklimatet och jag kommer att tolka det i sammanhanget kring mötet i Kulturhuset. Vidare så utgör tidningsartiklar en viktig del i undersökningen. Debatten har förts på debattsidor i dagstidningar och de två politikerna som varit mest inblandade, skol- och kulturborgarrådet Erik Nilsson (s) och oppositionsborgarrådet Mikael Söderlund (m), har båda fått svara på tre frågor angående seminariet via mail-intervju. Det fördes även en debatt i kommunfullmäktige och i dess protokoll framgår tydligt var de olika politikerna står i frågan. Samma frågor som skickats till Erik Nilsson och Mikael Söderlund har även skickats till Eva Schöld (Stockholms kulturchef); Uwe Bödevadt (Kulturhuschef); Ulf Slotte (planka.nu, huvudansvarig för seminariet för plankan.nu); Lennart Jangälv (VD för SL). Uwe Bödevadt överlät frågorna till Märthen Gunnarsson som jobbar för Lava. Det råder visst tolkningsutrymme inom frågorna och inom svaren likaså. Reliabiliteten kan försvinna i viss grad när de intervjuade fick bygga ett eget resonemang.

Som en källa har jag också webbsidan plankan.nu där det går att läsa om organisationen och seminariet som hölls i Kulturhuset. Här finner man också det officiella pressmeddelande som plankan.nu skickade ut som inbjudan till seminariet och om man granskar denna text i detalj så kan man hitta intressanta upplysningar om vad plankan.nu menade i förväg att seminariet skulle handla om och under vilka former det skulle ske.

För att söka information om seminariet i Kulturhuset har jag alltså sökt svar direkt hos de inblandade, dvs. förstahandskällor. De som intervjuas, skriver tidningsartiklar eller ligger bakom hemsidan är direkta källor och deras uttalanden är ofta deras åsikter och inte några fakta som behövs källgranskas. Det kan därför vara viktigt att man särskiljer det som de inblandade anser vara fakta och det som ska antas vara deras egna åsikter.

Definitioner av uppsatsens bärande termer

- med *legalitet* menar jag huruvida det är lagligt enligt svensk lag att utföra handlingen. Värt att påpeka här kan dock vara att lagar kan innefatta gråzoner
- med *legitimitet* menar jag huruvida man kan betrakta det som rimligt att utföra handlingen. Kan man anse att det är rimligt även om handlingen inte är legal?

Tes

Den tes som jag tänker driva är att man genom Habermas diskursdemokrati och SOU 2000:1 finner legitimitet i att Stockholms Stad bjöd in plankan till diskussion. Samtidigt så kommer min diskussion visa på hur legitimiteten uppfattas starkt bunden till politiska värderingar.

Del II - Analys

Vad är lagligt? Vad är olagligt?

Hur ska man benämna de som plankar inom kollektivtrafiken? Där råder det delade uppfattningar. En anledning till detta är att det råder delade uppfattningar (och allmän förvirring) angående vad som är legalt och illegalt inom ämnet. Moderaten Mikael Söderlund menar att plankarna är brottslingar¹², socialdemokraten Erik Nilsson skriver också att plankning är en olaglig handling¹³ medan plankarna på sin hemsida utreder hur rättsläget är och låter den som läser bedöma vad som är lagligt/olagligt, med tanke på att det finns gott om tolkningsutrymme i lagrummet. Om en person inte har giltigt färdbevis i tunnelbanan och ej kan bevisa att detta berodde på att det inte fanns någon spärrvakt vid spärren så betraktas det enligt brottsbalken som ”bedrägligt beteende”.¹⁴ Om en plankare blir gripen på bar gärning av polis eller eventuellt någon som håller fast plankaren (med våld om så behövs) till polis anländer till platsen så får plankare en bot på 800 kr – även fängelse kan utdömas. Däremot är det inget brott att tappa bort sin biljett eller vägra visa upp den för biljettkontrollanten men här inträder en lag som visar på att kollektivtrafikbolag har rätt att utdela en tilläggsavgift till trafikanten/plankaren, även den på 800 kr. Här finns dock ingen lag som säger att trafikanten/plankaren måste ha de 800 kronorna till hands eller uppge personuppgifter/visa legitimation, för att SL ska kunna skicka hem räkningen. Kontrollanten ska då avvisa trafikanten/plankaren från platsen. Man kan även endast bli avvisad om man vägrar betala tilläggsavgift. Att gripa någon på bar gärning kan därmed också bli komplicerat eftersom man inte har skyldighet att uppvisa biljett. Alltså finns det gråzoner som gör att man inte helt entydigt kan säga att det är olagligt att färdas utan giltigt färdbevis.¹⁵ ”Brottet” begås vid inpasseringen eller själva ombordstignandet men hur ska det bevisas?

SL beskriver på sin hemsida hur betalning för uteblivet färdbevis vid kontroll fungerar.¹⁶ De menar att kontrollanten avgör om avsaknaden av en biljett är ett misstag eller inte. Man redogör först för hur stor summa man får betala beroende på om man saknar biljett. Sedan beskriver man hur betalningen ska gå till men här nämner man inte någonting vad som gäller angående identitetskontroll av trafikanten/plankaren vid avsaknad av biljett eller identitetskort. Kontrollanten tycks inte ha den rättigheten att kräva det och man kan därav

¹² Söderlund I (2004:A02)

¹³ Nilsson, Erik I (2004:A02)

¹⁴ planka.nu (2004) / avdelningen *Lagligt?*

¹⁵ Ibid.

¹⁶ www.sl.se (2004) / avdelningen *Utan Biljett*

tolka det som att det faktiskt råder gråzoner – som plankanu poängterat. Under 2003 ertappades 56 000 resenärer utan biljett och 27 000 av dessa fick betala straffavgift. Att ertappas utan biljett behöver dock inte betyda att man måste betala straffavgift.¹⁷

För att komplicera ännu mer så råder olika regler inom kollektivtrafiken beroende på färdmedel (t.ex. vissa ligger under järnvägslagen) och att man måste ta hänsyn till om trafikantens/plankarens ålder, sjukdom, bristande kunskap om vilka regler som gäller etc.

Inför seminariet

Den 18 februari skickar plankanu ut ett pressmeddelande som inbjuder till ett seminarium där plankanu står som värd.¹⁸ I inbjudan står det att seminariet ska arrangeras för en öppen diskussion kring plankanu och deras önskan om en skattefinansierad kollektivtrafik i Stockholms län. Man kommer att få information om plankanu som organisation, varför de väljer just de arbetsmetoder som de använder samt hur man uppnår de mål som plankanu har. Seminariet ska äga rum den 6 mars i Studio Tre på Kulturhuset.

Denna inbjudan kan i sig ses som felaktig eller vilseledande av det skälet att plankanu inte på egen hand anordnade seminariet – enligt både Kulturhuset och Kulturchef Eva Schöld var det Lava (Kulturhusets enhet för ung kultur) som arrangerade mötet tillsammans med plankanu, något som inte framgått i medier.¹⁹ Det är av betydelse att understryka detta för att visa på att plankanu inte hade fri tillgång till lokalerna och inte var ensamt ansvariga för vad som där skedde. Lavas ansvarige för mötet, Mårthen Gunnarsson, menar att det på ett olyckligt vis blivit så att plankanu trots att de var ensamman arrangörer, vilket inte var fallet.²⁰

Dagarna innan seminariet – den 1 mars – hölls ett kommunfullmäktigesammanträde i Stockholm. Mikael Söderlund kritiserade då att plankanu fick tillgång till Kulturhusets lokaler och menade att mötet borde stoppas. En grupp som uppmanar till fuskåkning och vars verksamhet drivs på bekostnad av i synnerhet låginkomsttagare, kvinnor och ungdomar borde inte släppas in i Kulturhusets lokaler kostnadsfritt. Det hjälps inte att man försöker betona att det är ”någon sorts allmän debatt” som ska arrangeras, alla stockholmare drabbas av plankanu och dess arbetsmetoder.²¹ Det handlar inte om att föra en diskussion eftersom

¹⁷ Palmgren (2004:Del 1:10)

¹⁸ [plankanu](http://plankanu.se) / avdelningen *Äldre nyheter* / pressmeddelande 2004-02-18

¹⁹ Schöld (2004); Gunnarsson (2004)

²⁰ Gunnarsson (2004)

²¹ Kommunfullmäktigeprotokoll (2004:44f)

planka.nu uppmanar de andra mötesdeltagarna att använda sig av samma metoder som de gör – nämligen att fuskåka.²²

Erik Nilsson menade i kommunfullmäktigedebatten att det inte var första gången som plankan nu var delaktig i diskussion i Kulturhuset.²³ Vidare framhöll Nilsson Mikael Söderlunds ypperliga resonemang kring hur omoraliskt och felaktigt det är att plankan inom kollektivtrafiken. Söderlund har alldeles rätt i sakfrågan och det är därför Nilsson gärna ser Söderlund som deltagare i debatten i Kulturhuset. Det handlar om att ta diskussionen i Kulturhuset kring legaliteten och legitimiteten i att fuskåka, att diskutera det i kommunfullmäktige fyller inte någon större funktion – ”här är det ingen som plankar vad jag vet i alla fall” menade Nilsson.²⁴ Demokrati handlar om att diskutera med de som inte håller med om ens åsikter och därför är Kulturhuset en bra mötesplats för denna diskussion.

Vad gäller Söderlunds argument att plankan nu uppmanar till brottslig verksamhet svarade Nilsson att Lava varit tydliga mot plankan nu och understrukit att debatten kan hållas under förutsättning att man inte propagerar för kriminell verksamhet.²⁵

Stockholms uthålliga demokrati?

Man kan finna grunder för beslutet att plankan nu skulle få ta del i seminariet i *En uthållig demokrati! – Politik för folkstyrelse på 2000-talet* (SOU 2000:1). Där förs det en diskussion kring civil olydnad, utomparlamentariska organisationer, okonventionella metoder etc. Deltagandet måste kunna ta sig många uttryckssätt och uttrycksformer inom demokratin; och stat och kommun har en viktig roll i att främja det engagemang som finns i samhället, även utomparlamentariska metoder.²⁶ Det poängteras att ”ett sätt att göra detta är att värna de fysiska mötesutrymmerna”.²⁷ Billiga och goda lokaler ska kunna upplåtas för att det offentliga ska värna om medborgarengagemang. I Demokratiutredningen konstaterar man även att detta också kan innebära att ”...kommuner, om än oavsiktligt, hyr ut lokaler till organisationer som har antidemokratiska mål och som i vissa fall är finansierade genom kriminell verksamhet”.²⁸ Mötesplatser får inte bli isolerade för medborgarna och ”...den representativa demokratin

²² Kommunfullmäktigeprotokoll (2004:44f)

²³ Kommunfullmäktigeprotokoll (2004:44)

²⁴ Kommunfullmäktigeprotokoll (2004:46)

²⁵ Kommunfullmäktigeprotokoll (2004:45)

²⁶ Regeringskansliet (2000:207)

²⁷ Regeringskansliet (2000:208)

²⁸ Ibid.

institutioner får emellertid aldrig bli sig själva nog”.²⁹ Denna del av demokratiutredningen avslutas med uppmaningar till samhället för 2000-talets demokrati: ”Erkänn, bejaka, stöd och stimulera medborgarnas fria sammanslutningar! Bjud in dem till återkommande demokratiska samtal om hur vi långsiktigt skapar det kitt som fördjupar folkstyrelsen!”.³⁰

Seminariet

Som planerat ägde seminariet rum i Studio Tre och det var stort intresse kring det. Vad som skedde där tolkas olika beroende på vem man frågar – även de som inte var där tycks veta vad som försiggick. Planka.nu fick tillfälle att informera om sin verksamhet och hur organisationen arbetar och i detta ingick att man redogjorde för den olagliga handlingen att planka. Mikael Söderlund menar att plankan helt ostört fick berätta om sina mål och metoder.³¹ Eva Schöld å sin sida skriver att plankan för detta inte fick ”särskilt stort gehör” och att flera markerade andra åsikter.³² Det visades instruktionsfilm hur man plankar smidigast och gruppen Svensk Pop spelade sin pro-plankarsång ”Hon bor i Farsta”. Under diskussionen framkom även andra åsikter utöver de två kontrasterna angående om man ska plankan eller inte. Miljöpartisten Åke Askensten deltog och menade att han också vill ha skattefinansierad kollektivtrafik men att Stockholms Landsting ej har de resurserna just nu. Ulf Slotte från plankan anser att seminariet genomfördes på ett sätt som visar att plankan värnar om diskussion och debatt vilket gör att de framstår som seriösa.³³

Tiden efter seminariet

Åsikterna var många redan innan seminariet och mötet kan ha påverkat och förändrat förutsättningarna för liknande framtida seminarier. Men nya sätt att angripa varandra i debatten har också visat sig.

Mikael Söderlund påpekar att den som är projektledare för Lava själv är syndikalist och därav medvetet gynnat sina politiska syften.³⁴ Märthen Gunnarsson menar dock att Lava arrangerar möten kring frågor som kan vara ”lite svåra och obehagliga” eftersom man arbetar för en ung målgrupp.³⁵ Det är viktigare att hålla högt i tak för att inte vissa samhällsgrupper ska känna

²⁹ Regeringskansliet (2000:208)

³⁰ Ibid.

³¹ Söderlund II (2004)

³² Schöld (2004)

³³ Slotte (2004)

³⁴ Söderlund II (2004)

³⁵ Gunnarsson (2004)

sig utestängda från diskussionen, även om man måste hålla sig inom lagen vilket inte planka.nu gjorde när man uppmanade till brott.³⁶

Slotte från planka.nu menar att det inte är något konstigt i sig att de fick använda Kulturhusets lokaler.³⁷ Man har även tidigare arrangerat väl fungerande seminarier i Kulturhuset, enligt Slotte. Slotte skriver inte att planka.nu arrangerade mötet tillsammans med Lava – det märks att det brustit i kommunikationen mellan Lava och planka.nu i denna fråga. Men som det framstår i medier så har planka.nu ensam varit arrangör vilket är problematiskt när alla intervjuade i sin tur fått svara på frågan kring vad de anser om att planka.nu fick arrangera möte och diskussion i Kulturhusets lokaler.

Det framstår som att tydliggörandet av arbetsmetoderna som planka.nu använder är en brännpunkt för alla inblandade. Representanter från planka.nu anses ha uppmanat till brott (bedrägligt beteende) och därav fått en polisanmälan av Mikael Söderlund.³⁸ Den brottsliga handlingen som man kan ha gjorts sig skyldig till fördöms också av Erik Nilsson som anser att det är inte okej att propagera för brottsliga handlingar.³⁹ Finansborgarrådet Annika Billström säger i en intervju att planka.nu inte följt ”den överenskommelse som staden hade med planka.nu”.⁴⁰ Vad Billström förmodligen åsyftar är etiska regler såsom att inte propagera för olagliga handlingar, men samtidigt så hade planka.nu i sin inbjudan till seminariet pekat på att man skulle berätta hur man når organisationens mål. Billströms och Nilssons vädjan att inte uppmana till brottet ”bedrägligt beteende” blev ignorerad av planka.nu. Nilsson tror att det nu blir svårare för Kulturhuset att upplåta lokaler till organisationer och nätverk som inte håller sig till de regler som de informerats om.⁴¹ Söderlund poängterar att Stockholm Stad kan vägra uthyrning av lokaler om det kan förekomma olaglig handling i lokalen.⁴² Utslaget av Söderlunds polisanmälan återstår att se.

En part inom denna konflikt som högst begränsat förekommit i medierna är SL. Självklart arbetar SL mot plankning och man har nyligen polisanmält planka.nu för att de uppmanar till fuskåkning.⁴³ Men i diskussionen kring seminariet i Kulturhuset har man inte synts till i medierna. Men VD:n Lennart Jangälv fördömer att planka.nu fick tillgång till Kulturhusets

³⁶ Gunnarsson (2004)

³⁷ Slotte (2004)

³⁸ Söderlund II (2004)

³⁹ Nilsson, Erik II (2004)

⁴⁰ Nilsson, Kjell (2004:A06)

⁴¹ Nilsson, Erik II (2004)

⁴² Söderlund II (2004)

⁴³ Palmgren (2004:Del 1:10)

lokaler. Han menar via en mail-intervju att det var ”ofattbart oansvarigt av den representant för Sthlm Stad som gav tillstånd. Han begrep nog inte vad han gjorde”.⁴⁴ Jangälv hoppas att seminariet ska påverka ”vanliga människor med normalt rättsvetande” genom att ta avstånd från denna verksamhetsform.⁴⁵

⁴⁴ Jangälv (2004)

⁴⁵ Ibid.

Del III – Slutdiskussion – Och nu då?

Denna studie inleddes med SL:s presschefs undran om det är rimligt att uppmana till fuskåkning. För närvarande så trappas striden mellan SL och plankarna upp ännu mer och min frågeställning kring legitimiteten i Stockholms Stads agerande hamnar ännu mer i fokus. Politikerna och tjänstemännen i Stockholms Stad som haft att ta ställning till detta ämne uppmanade inte till fuskåkning – det tog man avstånd ifrån. Däremot ville man att dialogen skulle föras med de som uppmanade andra att plankas inom kollektivtrafiken. Utifrån den diskursiva analys med Habermas som bakgrundsteori så skulle den legitimera stadens agerande – det behövs dialog. Mikael Söderlunds argument att det inte är en diskussion som förs eftersom plankanu uppmanar till fuskåkning kan man reflektera över. Hade man inte tagit diskussionen med någon som begår okonventionella handlingar i sin verksamhet, då kanske inte svarta medborgarrättsrörelsen fått något genomslag i 1960-talets USA. Då kanske inte heller Sovjetregimen rasat samman under 1980-talet. Planka.nu kanske inte fullt ut kan ses som inom denna kontext men en diskussion med dem, det kan nog Söderlund hantera utan bekymmer. Det bör framhållas att Söderlund debatterat med plankanu vid andra tillfällen. Om Habermas skulle nå ända fram så skulle Söderlund och plankanu debattera i Kulturhuset och leda och förstå varandra till en slutsats de båda finner tilltalande.

Även när man tolkar SOU angående demokratin för 2000-talet så agerade Stockholms Stad legitimt. I SOU betonade man att dialogen och diskussionen tyvärr kommer innebära att man ibland underlättar för organisationer som sysslar med ”kriminell” verksamhet – om så nu är fallet med plankanu. Men var gränsen ska gå för vilka som ska bjudas in till diskussion och som ska få presentera sin verksamhet, är nog någonting man måste diskutera utifrån vilket syfte som det skulle uppfylla för ett öppet debattklimat. Mikael Söderlund har vid flertalet tillfällen givit exempel på framtida möjliga seminarier enligt den mall som för närvarande tycks råda: kommunala bidrag till studiecirkel för snattare? Föreningen för springnotor?⁴⁶ Utifrån ett demokratiskt syfte tror jag inte att dessa föreningar skulle fylla någon större funktion. Planka.nu har en tanke bakom sin organisation och utmanar systemet, öppet genom att anordna symboliska massplankningar men också samtidigt mer vardagligt och dolt genom att försöka undgå att åka fast i kontroller.

⁴⁶ Söderlund I (2004:A02)

Både Annika Billström och Erik Nilsson sänder signaler att de är besvikna på plankan och att organisationen brutit avtal som gör det svårare att motivera organisationens deltagande vid diskussioner i framtiden. Som jag ser det borde så det inte vara fallet utifrån att de agerade korrekt efter den demokrati vi ska arbeta för enligt Demokratiutredningen, genom att upplåta lokaler till organisationen. Majoriteten i Stadshuset borde egentligen uppskatta den breda diskussion som uppkom kring seminariet och diskussionen i Kulturhuset. Det visar på öppenhetens förtjänster i samhället och att möteslokalen Kulturhuset har så högt i tak att man kan arrangera diskussioner där alla tycks ha fått tillfälle att komma till tals, var och en med sina goda och sakliga argument. Det som kan ifrågasättas är den tjänsteman som berörs indirekt av seminariet i Kulturhuset, SL:s VD Lennart Jangälv, som visar sin vrede och förakt gentemot dels plankarna men framför allt mot de ansvariga för mötet. Jangälv tycks i den korta mail-korrespondensen dock ej själv ha närvarat vid seminariet och utifrån hans resonemang skulle det kunna vara för att mötet enbart verkade för syftet att få folk att begå brott. Hans synpunkter i intervjun kan ifrågasättas angående om han överträder någon gräns för hur en tjänsteman ska kunna svara som ansvarig för ett kommunalt bolag. Yttrandefrihet under ansvar borde väl höra till den representativa demokratis politiker och dess tjänstemäns viktigaste åtaganden.

Det är nog inte av en slump att den svenska demokratis rättesnöre kallas *En uthållig demokrati*. Och det är nog inte slump att man känner igen flera av uttrycken i den från en del av Habermas texter. Det handlar om tolerans och öppenhet för det främmande mer än disciplin och direktiv från den representativa demokratis sida. Demokratibegreppet ska vara svårt att exakt definiera och dess innebörd bör kunna diskuteras och reflekteras över, annars vore det svårt att klassa det som demokratiskt. Demokratibegreppet måste tolkas dynamiskt, i varje skede ges en levande innebörd för dess brukare.

Litteraturlista

1. Buckler, Steve (2002), Normative Theory, i Marsh, David; Stoker, Gerry (ed. 2002), *Theory and Methods in Political Science*, Wales, Palgrave Macmillan
2. Ehrenberg, Johan; Ljunggren, Sten (2003), SL-kortet behöver inte höjas – www.etc.se , publicerad 2003-10-24
3. Gunnarsson, Mårthen (2004), intervju via e-mail med uppsatsskrivaren där svar anhölls 2004-05-14 (se bilaga I)
4. Habermas, Jürgen (1986), Civil olydnad – den demokratiska rättstatens grundbult i *Retfaerd Tidsskrift* 1986:35
5. Hermansson, Jörgen (2003), *Politik på upplysningens grund*, Lund, Liber AB
6. Jangälv, Lennart (2004), intervju via e-mail med uppsatsskrivaren där svar anhölls 2004-05-13 (se bilaga II)
7. Kommunfullmäktigeprotokoll från Stockholms Stad, 2004-03-01
8. Morris, Nathaniel (2003), Om rätten att planka i *Ordfront* 2003:12
9. Nilsson, Erik (2004), ”Olaglig handling” i *Dagens Nyheter*, 2004-03-12
10. Nilsson, Erik (2004), intervju via e-mail med uppsatsskrivaren där svar anhölls 2004-05-04 (se bilaga III)
11. Nilsson, Kjell (2004), ”Planka.nu bröt avtal”. Annika Billström backar i synen på organisationen i *Dagens Nyheter*, 2004-03-16
12. Palmgren, Nils (2004), Skärpt strid om fuskåkning i *Dagens Nyheter*, 2004-05-27
13. planka.nu alt. www.planka.motkraft.net , utifrån uppdateringen 2004-05-26, plankan har inte någon ansvarig för hemsidan
14. Regeringskansliet, SOU 2000:1; *En uthållig demokrati! – Politik för folkstyrelse på 2000-talet*, finnes på www.regeringen.se
15. Schöld, Eva (2004), intervju via e-mail med uppsatsskrivaren där svar anhölls 2004-05-19 (se bilaga IV där dagen som anges dock är onsdag klockan 17:54)
16. Slotte, Ulf (2004), intervju via e-mail med uppsatsskrivaren där svar anhölls 2004-05-13 (se bilaga V)
17. Söderlund, Mikael (2004), Inlägg plankning 2 i *Dagens Nyheter*, 2004-03-15
18. Söderlund, Mikael (2004), intervju via e-mail med uppsatsskrivaren där svar anhölls 2004-05-19 (se bilaga VI där dagen som anges dock är onsdag klockan 12:29)
19. www.sl.se , utifrån uppdateringen 2004-05-26, den ansvarige för hemsidan är kommunikationschef Charlotta Volgsten Forberg